

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

ในการศึกษาวิจัยเรื่อง ภาวะผู้นำของเจ้าอาวาสและผู้นำชุมชนต่อการพัฒนาวัดเป็น ศูนย์กลางชุมชน : กรณีศึกษาวัดธรรมยุต ในเขตจังหวัดพัทลุง ได้ใช้วิธีการดำเนินการศึกษาดังนี้

1. การเลือกพื้นที่ในการศึกษา

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดพื้นที่ที่ใช้ในการศึกษาคือ วัดธรรมยุตในเขต จังหวัดพัทลุง ซึ่งมีทั้งหมด 17 วัด แต่จะเลือกทำการศึกษาแบบเจาะจงเพียง 4 วัด คือ

1. วัดภูผาภิมุข ตำบลคูหาสวรรค์ อำเภอเมือง จังหวัดพัทลุง
2. วัดอุดมวาราราม ตำบลเขาชัยสน อำเภอเขาชัยสน จังหวัดพัทลุง
3. วัดควนพนางสูง ตำบลพนางสูง อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง
4. วัดบางแก้วผดุงธรรม ตำบลท่ามะเค็ด อำเภอบางแก้ว จังหวัดพัทลุง

และชุมชนที่วัดนั้นๆ ตั้งอยู่ประกอบด้วย ชุมชนบ้านปากแพรก ชุมชนวัดอุดมวาราราม ชุมชนบ้านพนางสูง และชุมชนวัดบางแก้วผดุงธรรม ซึ่งถือว่าเป็นวัดในสังกัดของคณะสงฆ์ฝ่ายธรรมยุตที่เก่าแก่และมีชื่อเสียงของจังหวัดพัทลุงมาช้านาน อีกทั้งชุมชนที่วัดทั้ง 4 นั้น ตั้งอยู่ที่ถือว่าเป็นชุมชนที่เก่าแก่ ชาวชุมชนต่างก็มีบทบาทในการช่วยเหลือเกื้อกูลต่อกันมา เป็นเวลาช้านานแล้วเช่นเดียวกัน รวมทั้งให้ความเคารพและศรัทธาต่อพระสงฆ์ในวัดทั้ง 4 นี้มาก ไม่ยิ่งหย่อนไปกว่ากัน โดยสังเกตได้จากการเข้าร่วมในประเพณีและพิธีกรรมต่างๆ และการให้ความร่วมมือในการจัดกิจกรรมต่างๆ ซึ่งวัดเหล่านี้ได้จัดขึ้น ทั้งนี้ทั้งนั้นอาจจะเป็นเพราะว่า เจ้าอาวาสของวัดและผู้นำชุมชนน่าจะมีส่วนช่วยเหลือ ในการทำให้วัดและชุมชนมีความเกื้อกูลซึ่งกันและกันนั่นเอง จากประเด็นดังกล่าวนี้ ผู้วิจัย จึงเห็นสมควรที่จะใช้เป็นสถานที่สำหรับการทำวิจัยเรื่องนี้

2. การศึกษาเอกสาร

การศึกษาเอกสารเน้นการศึกษาเอกสารเกี่ยวกับแนวคิดทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับประเด็น โดยค้นเอกสารจากแหล่งต่าง ๆ ดังนี้ หอสมุดแห่งชาติ หอสมุดสถาบันราชภัฏธนบุรี สำนักวิทยบริการมหาวิทยาลัยมหิดล หอสมุดกรมการศาสนา เว็บไซต์ของกรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย

3. ประชากรกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ชนิดที่เป็นการศึกษาแบบเจาะจง ประกอบด้วย

1. เจ้าอาวาสของวัดแต่ละวัดที่ใช้ศึกษาวิจัย วัดละ 1 รูป รวม 4 รูป
2. ผู้นำชุมชนเฉพาะที่ดำรงตำแหน่งประธานชุมชน ของแต่ละชุมชนที่วัดนั้นๆ ตั้งอยู่ ชุมชนละ 1 คน รวม 4 คน
3. ไวยาวัจกรของวัดที่ทำการศึกษาวัดละ 1 คน รวม 4 คน
4. คณะกรรมการชุมชนของแต่ละชุมชนที่วัดนั้นๆ ตั้งอยู่ ชุมชนละ 2 คน รวม 8 คน
5. พระภิกษุ สามเณร ทั้งหมด ที่จำพรรษาอยู่ในวัดทั้ง 4 วัด คือวัดกุฎีเกษิมุข 5 รูป วัดอุดมวาราราม 8 รูป วัดควนพนางสูง 5 รูป และวัดบางแก้วผดุงธรรม 5 รูป
6. สมาชิกของชาวชุมชนที่วัดนั้นๆ ตั้งอยู่ 4 ชุมชน รวมทั้งหมด 1,213 ครอบครัว แต่จำนวนสมาชิกที่ใช้สำหรับการเก็บข้อมูลมีทั้งหมด 243 ครอบครัว โดยใช้วิธีการสุ่มกลุ่มตัวอย่างแบบมีระบบ ซึ่งสามารถแบ่งย่อยจำนวนสมาชิกในแต่ละชุมชนที่ใช้ศึกษาได้ดังนี้

ตารางที่ 6 แสดงจำนวนประชากรกลุ่มตัวอย่าง

ชื่อหมู่บ้าน	จำนวนครัวเรือนทั้งหมด	จำนวนครัวเรือนที่ใช้ศึกษา
1. ชุมชนบ้านปากแพรก	730	146
2. ชุมชนวัดอุดมวาราราม	277	55
3. ชุมชนบ้านพนางสูง	128	26
4. ชุมชนวัดบางแก้วผดุง ธรรม	87	16
รวม	1,213	243

ในการกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างในการวิจัย ถ้าขนาดของกลุ่มตัวอย่างมีเป็นจำนวนพัน ควรใช้กลุ่มตัวอย่างอย่างน้อยร้อยละ 20-25 (บุญเรียง ขจรศิลป์ 2539 : 77) ในการวิจัยครั้งนี้ได้เลือกกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบมีระบบ และใช้กลุ่มตัวอย่างในอัตรา ร้อยละ 20 จากกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด 1,213 ครอบครัว จึงได้กลุ่มตัวอย่างที่จะใช้ในการวิจัยรวม 243 ครอบครัว โดยแบ่งกลุ่มตัวอย่างออกได้ 4 กลุ่ม ดังตารางข้างต้น

ส่วนขั้นตอนของการเลือกกลุ่มตัวอย่าง จากกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด 1,213 ครอบครัว ซึ่งเลือกมาเพียง 20 % จึงได้จำนวนที่ทำการศึกษา 243 ครอบครัว หรือครอบครัวละ 1 คน เป็นตัวแทนของประชากรกลุ่มตัวอย่าง และใช้วิธีการเลือกแบบสัดส่วน เพื่อสุ่มตัวอย่างบ้านเลขที่ของชุมชนที่ทำการศึกษาในอัตรา 1: 5 เพราะฉะนั้น จึงได้กลุ่มตัวอย่างของบ้านเลขที่โดยแบ่งออกเป็นชุมชนต่างๆ ได้ดังนี้คือ

ชุมชนบ้านปากแพรก จำนวน 146 ครอบครัว ได้แก่ บ้านเลขที่ 1, 5, 10, 15, 20, 25, 30, 35, 40, 45, 50, 55, 60, 65, 70, 75, 80, 85, 90, 95, 100, 105, 110, 115, 120, 125, 130, 135, 140, 145, 150, 155, 160, 165, 170, 175, 180, 185, 190, 195, 200, 205, 210, 215, 220, 225, 230, 235, 240, 245, 250, 255, 260, 265, 270, 275, 280, 285, 290, 295, 300, 305, 310, 315, 320, 325, 330, 335, 340, 345, 350, 355, 360, 365, 370, 375, 380, 385, 390, 395, 400, 405, 410, 415, 420, 425, 430, 435, 440, 445, 450, 455, 460, 465, 470, 475, 480, 485, 490, 495, 500, 505, 510, 515, 520, 525, 530, 535, 540, 545, 550, 555, 560, 565, 570, 575, 580, 585, 590, 595, 600, 605, 610, 615, 620, 625, 630, 635, 640, 645, 650, 655, 660, 665, 670, 675, 680, 685, 690, 695, 700, 705, 710, 715, 720, 725

ชุมชนวัดอุดมวาราราม จำนวน 55 ครอบครัว ได้แก่ บ้านเลขที่ 1, 5, 10, 15, 20, 25, 30, 35, 40, 45, 50, 55, 60, 65, 70, 75, 80, 85, 90, 95, 100, 105, 110, 115, 120, 125, 130, 135, 140, 145, 150, 155, 160, 165, 170, 175, 180, 185, 190, 195, 200, 205, 210, 215, 220, 225, 230, 235, 240, 245, 250, 255, 260, 265, 270

ชุมชนบ้านพนางสูง จำนวน 26 ครอบครัว ได้แก่ บ้านเลขที่ 1, 5, 10, 15, 20, 25, 30, 35, 40, 45, 50, 55, 60, 65, 70, 75, 80, 85, 90, 95, 100, 105, 110, 115, 120, 125

ชุมชนวัดบางแก้วผดุงธรรม จำนวน 16 ครอบครัว ได้แก่ บ้านเลขที่ 1, 5, 10, 15, 20, 25, 30, 35, 40, 45, 50, 55, 60, 65, 70, 75, 80

4. การสร้างเครื่องมือ

เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูลภาคสนาม ประกอบด้วยแบบสัมภาษณ์ที่มีโครงสร้าง และไม่มีโครงสร้าง โดยใช้แนวทางในการสร้างแบบสัมภาษณ์ที่เกี่ยวข้องกับภาวะผู้นำ และการบริหารกับการพัฒนาวัดเป็นแนวทางหลักเพื่อนำมาประยุกต์ใช้ นอกจากนี้ จะใช้แบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับคุณสมบัติของผู้นำสงฆ์ และผู้นำชุมชนต่อการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางชุมชน เพื่อสอบถามกับชาวชุมชน และพระภิกษุ สามเณรในพื้นที่ที่ทำการศึกษา โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบสุ่มตัวอย่าง

ในการสร้างแบบสัมภาษณ์ เพื่อใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งแบบปลายปิด (Close-ended Question) และปลายเปิด (Open - ended Question) แบบปลายปิดผู้ตอบสามารถเลือกตอบตามที่ผู้วิจัยกำหนดไว้ให้เพียงข้อเดียว เป็นการใช้ระบบ 3 ตัวเลือก คือ มาก ปานกลาง น้อย ส่วนปลายเปิดผู้ตอบสามารถตอบได้อย่างอิสระตามความเหมาะสม เมื่อสร้างแบบสอบถามเสร็จแล้ว ผู้วิจัยได้นำเครื่องมือไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิทั้งฝ่ายบรรพชิตและฝ่ายคฤหัสถ์ได้ตรวจสอบแล้วนำกลับมาให้ประธานและคณะกรรมการที่ควบคุมวิทยานิพนธ์ตรวจสอบความถูกต้อง ก่อนที่จะนำไปให้ผู้ถูกวิจัยได้ตอบจริง ซึ่งลักษณะของแบบสัมภาษณ์นี้ประกอบไปด้วย

ตอนที่ 1 เป็นคำถามเกี่ยวกับคุณลักษณะของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ โดยเป็นลักษณะแบบเลือกตอบ (Check List) ประกอบด้วยคำถามเกี่ยวกับ เพศ อายุ/พรรษา ระยะเวลาที่ท่านอาศัยอยู่ในชุมชน สถานภาพ วุฒิการศึกษา อาชีพ

ตอนที่ 2 เป็นคำถามเกี่ยวกับความคิดเห็นเรื่องคุณลักษณะของผู้นำ ทั้งผู้นำสงฆ์และผู้นำชุมชน

ตอนที่ 3 เป็นคำถามเกี่ยวกับความคิดเห็น เรื่องแนวทางการบริหารและจัดการวัดให้เป็นศูนย์กลางชุมชน ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะใหญ่ๆ คือ ลักษณะการพัฒนา และลักษณะการเรียนรู้

ตอนที่ 4 เป็นคำถามเกี่ยวกับความคิดเห็น เรื่องปัจจัยการบริหารที่ช่วยส่งเสริมให้วัดเป็นศูนย์กลางของชุมชน

5. การทดสอบเครื่องมือ

หลังจากที่ผู้วิจัยได้สร้างเครื่องมือแบบสัมภาษณ์เสร็จแล้ว ก็จะนำไปให้ท่านผู้ทรงคุณวุฒิทั้งฝ่ายบรรพชิตและคฤหัสถ์ฝ่ายละ 5 ท่าน ซึ่งประกอบไปด้วยรองอธิบดีกรมการศาสนา เจ้าหน้าที่ระดับซี 8 ของกรมการศาสนา คณบดีและรองคณบดีคณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ปลูก อดต. อาจารย์ประจำคณะครุศาสตร์และคณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เป็นอาทิ ได้ทำการตรวจสอบความถูกต้องของแบบสัมภาษณ์ และให้ข้อเสนอแนะต่างๆ ในการปรับปรุงแบบสัมภาษณ์ให้สมบูรณ์แบบยิ่งขึ้น เมื่อผู้วิจัยได้ปรับปรุงแบบสัมภาษณ์ตามข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิแล้ว ได้นำกลับไปให้อาจารย์ฝ่ายวิจัยและฝ่ายเนื้อหาตรวจสอบอีกครั้งหนึ่งก่อนที่จะนำไปทดสอบในพื้นที่จริงต่อไป

6. การเก็บข้อมูลภาคสนาม

การศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาวิจัยเชิงสำรวจ โดยการเก็บข้อมูลภาคสนามเป็นหลัก ในการเก็บข้อมูลภาคสนามนั้นผู้ศึกษาใช้วิธีการสังเกตแบบมีส่วนร่วม และไม่มีส่วนร่วม และการสัมภาษณ์จากผู้ที่มีความเกี่ยวข้อง เช่น เจ้าอาวาส ผู้ช่วยเจ้าอาวาส พระลูกวัด ผู้นำชุมชน คณะกรรมการชุมชน ไวยาวัจกรของวัด และชาวชุมชนของชุมชนที่จะทำการศึกษา เป็นต้น โดยยึดตามกรอบแนวคิดของการวิจัยในครั้งนี้เป็นประเด็นหลัก หลังจากรวบรวมข้อมูลแล้ว จึงนำข้อมูลเหล่านั้นมาจัดหมวดหมู่แล้ววิเคราะห์ตามแนวคิดทฤษฎี และนำเสนอผลการศึกษาลำดับ นอกจากนี้ผู้วิจัยจะใช้อุปกรณ์ช่วยในการเก็บข้อมูลภาคสนาม ดังนี้ คือ เครื่องบันทึกเสียง กล้องถ่ายรูป สมุดบันทึก เพื่อเก็บรายละเอียดของข้อมูลได้อย่างครบถ้วน

7. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้ศึกษาจะได้ทำการวิเคราะห์สรุปข้อมูลแต่ละขั้นตอนของการเก็บข้อมูล เพื่อสร้างบทสรุปของข้อมูล โดยการจำแนกประเภทของข้อมูลออกเป็น 4 ตอนได้แก่

ตอนที่ 1 เป็นข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม คือ เพศ อายุ / พรรษา สถานภาพ อาศัยอยู่ในชุมชน / จำพรรษาที่วัด ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในชุมชน อาชีพ และวุฒิการศึกษา ในการวิเคราะห์ข้อมูลตอนนี้จะใช้วิธีการแจกแจงข้อมูลแบบอัตราร้อยละ เป็นเกณฑ์

ตอนที่ 2 เป็นข้อมูลตัวแปรที่ต้องการศึกษา เกี่ยวข้องกับคุณลักษณะของผู้นำทั้งของ เจ้าอาวาส และผู้นำชุมชน ในการวิเคราะห์ข้อมูลตอนนี้จะใช้สถิติค่า \bar{X} และค่า S.D. โดย ปรับปรุงจากแนวทางของการวิเคราะห์แบบสัมพัทธ์ของ สมยศ ศิลปีโยดม (2540 : 76) เป็น เกณฑ์ และใช้คำถามแบบประมาณค่า 3 ตัวเลือก คือ มาก ปานกลาง น้อย

สำหรับเกณฑ์การให้คะแนนคำตอบของตัวเลือกทั้ง 3 ตัวเลือก ซึ่งเป็นคำตอบในเชิงบวกทั้งสิ้น เมื่อมีผู้กาเครื่องหมายในช่องต่างๆ ที่กำหนดไว้นั้น มีดังนี้

ถ้าตอบในช่อง “ มาก ” ให้ 3 คะแนน

ถ้าตอบในช่อง “ ปานกลาง ” ให้ 2 คะแนน

ถ้าตอบในช่อง “ น้อย ” ให้ 1 คะแนน

ตอนที่ 3 เป็นข้อมูลตัวแปรที่ต้องการศึกษา ซึ่งเกี่ยวข้องกับแนวทางการจัดการและการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชน โดยแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะคือ ลักษณะของการพัฒนา และลักษณะของการเรียนรู้ ตามแนวทางของกรมการศาสนา (2538 : 155 – 177)

ในการวิเคราะห์ข้อมูลตอนนี้ จะใช้สถิติค่าความถี่อัตราร้อยละ และใช้คำถามแบบประมาณค่า 2 ตัวเลือก คือ มี และ ไม่มี พร้อมทั้งนำเหตุผลของผู้ตอบมาพิจารณาประกอบ คำอธิบาย

ตอนที่ 4 เป็นข้อมูลตัวแปรที่ต้องการศึกษา ซึ่งเกี่ยวข้องกับปัจจัยการบริหารที่ช่วยส่งเสริมให้วัดเป็นศูนย์กลางชุมชน ซึ่งแบ่งแยกออกเป็นด้านหลักๆ ได้ 8 ด้าน คือ ด้านการวางแผน ด้านการจัดการองค์การ ด้านการบริหารบุคลากร ด้านการอำนวยความสะดวก ด้านการประสานงาน ด้านการรายงานผลการปฏิบัติงาน ด้านการจัดงบประมาณ และด้านการประชาสัมพันธ์ ตามแนวทางของพระมหานุกติ จันทราลักษณ์ (2544 : 28 - 36)

ในการวิเคราะห์ข้อมูลตอนนี้ จะใช้สถิติการหาค่า \bar{X} และค่า S.D. เป็นเกณฑ์ และใช้คำถามแบบประมาณค่า 3 ตัวเลือก คือ มาก ปานกลาง น้อย

สำหรับเกณฑ์การให้คะแนนคำตอบของตัวเลือกทั้ง 3 ตัวเลือก ซึ่งเป็นคำตอบในเชิงบวกทั้งสิ้น เมื่อมีผู้กาเครื่องหมายในช่องต่างๆ ที่กำหนดไว้นั้น มีดังนี้

ถ้าตอบในช่อง “ มาก ” ให้ 3 คะแนน

ถ้าตอบในช่อง “ ปานกลาง ” ให้ 2 คะแนน

ถ้าตอบในช่อง “ น้อย ” ให้ 1 คะแนน

สำหรับการวิเคราะห์ข้อมูลในแต่ละตอนจะอาศัยกรอบแนวคิดและทฤษฎีภาวะผู้นำ แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาวัด และแนวคิดเกี่ยวกับการบริหารจัดการ มาใช้เป็นแนวทางของการวิเคราะห์ด้วย

การหาค่าร้อยละ (Percentage) เพื่อหาค่าของข้อมูลเกี่ยวกับคุณลักษณะของผู้นำ
แนวทางการจัดการวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชน และปัจจัยการบริหารจัดการที่ช่วยส่งเสริมให้วัด
เป็นศูนย์กลางชุมชนนั้น จะใช้สูตร

$$\text{ร้อยละ} = \frac{\text{จำนวนคำตอบทั้งหมด} \times 100}{\text{จำนวนผู้ตอบทั้งหมด}}$$

$$P = \frac{X \times 100}{N}$$

N

(สมนึก มั่งน้อย 2539 : 77)

เกณฑ์ในการแปลความหมายค่าเฉลี่ย การให้คะแนนในตอนที่ 2 และตอนที่ 4 ของ
แต่ละกลุ่มนั้น เนื่องจากคะแนนที่ให้มี 3 ตัวเลือก เป็นคะแนน 1, 2, 3 ตามลำดับ ผู้วิจัยจึงคำนวณ
เกณฑ์ในการแปลความหมายค่าเฉลี่ยเป็นอันตรภาคชั้น 3 ช่วง เท่ากัน คือ $\frac{3-1}{3} = .66$ ได้
เกณฑ์ ดังนี้

3

ค่าเฉลี่ย	ความหมาย
1.00 – 1.66	= ระดับน้อย
1.67 – 2.33	= ระดับปานกลาง
2.34 – 3.00	= ระดับมาก

ระดับน้อย หมายถึง คุณลักษณะหรือคุณสมบัติของผู้นำและการมีปัจจัยบริหารจัดการ
วัดให้เป็นศูนย์กลางชุมชนระดับต่ำสุด

ระดับปานกลาง หมายถึง คุณลักษณะหรือคุณสมบัติของผู้นำและการมีปัจจัยบริหาร
จัดการวัดให้เป็นศูนย์กลางชุมชนระดับปานกลาง

ระดับมาก หมายถึง คุณลักษณะหรือคุณสมบัติของผู้นำและการมีปัจจัยบริหารจัดการ
วัดให้เป็นศูนย์กลางชุมชนระดับมาก